

Історія Свято-Воскресенського храму міста Острога

Свято-Воскресенський храм, який в 2010 р. відзначає свій 100-річний ювілей, є спадкоємцем більш давніх святинь. Перша згадка про церкву в ім'я Світлого Воскресіння Христового на Новому місті зустрічається в документах Луцького братського монастиря XVI ст. [1, С. 665]. У 1591 р. згадується священик цієї церкви Григорій [2, С. 167]. Ще одне свідчення про Воскресенську церкву маємо в описі 1620 р. володінь молодшого сина Василя-Костянтина Острозького – князя Олександра [2, С. 168]. У 1636 р. цей храм був закритий його дочкою Анною-Алоїзою Ходкевич після того, як на Пасху, у великодній понеділок, відбулась сутичка православних міщан, що йшли до церкви хресним ходом з Богоявленського собору, з гайдуками княгині. Настоятель церкви – отець Марк був вигнаний з Острога [2, С. 168]. Запечатаний храм поступово занепав. Отже, в 1672 р. на кошти жителів Нового міста була зведена нова дерев'яна церква [1, С. 677]. Вона була розташована на 50-70 м на захід від нинішнього храму, на березі Вілії. Цікаві документи про Свято-Воскресенську церкву XVII–XVIII ст. вдалось виявити першому історичу Острога – Станіславу Кардашевичу у архіві князів Яблоновських. Це грамоти, якими тодішні володарі Острога підтверджували права громади володіти церковною землею. 20 лютого 1657 р. такий привілей надав Олександр Конецпольський, 3 лютого 1713 р. – Станіслав Яблоновський, 8 січні 1760 р. – Ян-Каєтан Яблоновський. 30 липня 1768 р. Антоній Яблоновський підтвердив фундацію Йозефа Опученько, який дав на Новоміську церкву свій хутір в Самочині, а також прибутки з свого магазину в розмірі 200 злотих [3, С. 156]. Власники Острога, князі Яблоновські, затверджували настоятелів церкви. 9 липня 1713 р. князь Станіслав затвердив на цю посаду Петра Васильківського, 8 березня 1780 р. Антоній Яблоновський видав відповідні документи Данилові Дембровському [3, С. 156]. Надзвичайно цікавим джерелом з історії церкви є Метрична книга храму, виявлена Миколою Близняком в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України [4]. Книга складається з чотирьох частин, у яких записані хрещення, вінчання, поховання, а також церковні прибутки і витрати з 1761 до 1788 року. Записи в книзі починались 14 березня 1735 р. свідченням по хрещення сина ієрея храму Івана Кононського, який по церковному календарю був названий Венедиктом, і закінчуються квітнем 1761 року [4, С. 6]. Іван Кононський проводив записи до 1759 року. Після нього записи ведуть священики з інших церков. Очевидно, Конон-

ський помер або був настільки немічним, що вже не міг служити. Отже, богослужіння проводили ієреї: святопречистенський Павло Суружкевич, Яків Котович та Федір Котович, який пізніше згадується як адміністратор Свято-Воскресенської церкви. У січні 1760 р. зазначено ім'я Венедикта Кононського (сина Івана Кононського), який отримав сан ієрея у віці 25 років [4, С. 7]. У книзі є запис про поховання матері Івана Кононського – Катерини Шухневичівни, датований 1759 р. З цієї ж книги довідуємось ім'я декана острозьких церков – Василя Голенковського, який помер в 1768 році. Особливо цікава частина книги, де зафіксовані доходи і витрати церкви. Джерелом головних прибутків були пожертвування мирян та плата за проведення треб. Витрати в основному були спрямовані на ремонт храму, книг, свічників, дзвонів, а також на оплату дякові, паламарю, регенту та на закупівлю вина, ладану та ін. У цій частині книги є опис церковного майна, серед якого згадуються срібні та позолочені келихи, ліхтарі, дзвони. Окремо виділено детальний опис ікон Ісуса Христа, Матері Божої та Св. Миколая [4, С. 7].

XIX століття – мало досліджений період в історії церкви. Відомо, що на початку XIX ст. настоятелем храму став Антоній Рафальський – перший вікарний волинський єпископ з титулом варшавський (колишній намісник Почаївської лаври). Згодом він посів високе місце в ієрархії Православної церкви, обійнявши посаду митрополита Новгородського і Петербурзького [3, С. 156]. Імена наступних священників, що були після нього, поки не виявлені. Краєзнавець М. Теодорович у «Історико-статистичному описі церков і парафій Волинської єпархії» пише, що з 1879 р. настоятелем церкви служив десять років Стефан Денбновецький [1, С. 678].

У кінці XIX ст. церква, яка простояла вже більше двохсот років на березі річки, почала осідати, куполи її нахилились в сторону Вілії. Причиною цього був не тільки довгий вік храму, але й часті розливи ріки. Виникла негайна потреба збудувати новий храм. Про це писав на початку XX ст. відомий мистецтвознавець О. Фотинський. «Так звана Новоміська церква, що зберегла незмінно свій давній образ, пропонується для перебудови в теперішньому вигляді. Вважаючи на її велике значення, як пам'ятки архітектури, необхідно вказати, щоб перебудова, не проводилась без докладного опису храму і без консультацій із Московським археологічним товариством, а також, щоб не проводилось ніякого поновлення ікон, які цього не потребують». Проте було вирішено стару дерев'яну церкву не відновлювати, а розібрати, а нову церкву збудувати з цегли на Воскресенському кладовищі, єдиному місті на узбережжі річки Вілія, де під час розливів ріки було сухо. У цей час між парафіянами виникли суперечки, оскільки

декотрі не хотіли, щоб прах їх родичів переносили в друге місце, і вважали, що на місті кладовища не можна будувати нічого. Це правда, на місцях, де були могили, не можна споруджувати нічого, але храми будувати можна. Здавна престоли християнських церков зводили над похованнями мучеників. Врешті-решт, Воскресенське кладовище перенесли в урочище Черепки (зараз вулиці Щорса, Мацути і Слобідська). З матеріалу старого дерев'яного храму на кладовищі збудували Нікольську церкву, яка була зруйнована на початку Великої Вітчизняної війни. На місті, де вона стояла хоронять священників. Новий храм був закладений в 1903 році. Головну роль у його будівництві відіграв священник Модест Бендеровський. У фондах Острозького музею є фотографія Св.-Воскресенської церкви 1913 року, на звороті якої Модест Бендеровський пише, що він висилає своєму товаришу по семінарії протоієрею Миколі Бурчак-Абрамовичу, «світлину величного кам'яного храму во ім'я Св. Воскресіння Христового, що на Новому місті в Острозі Волинської губернії». «Храм цей, скажу з гордістю, моє дітище, при будівництві якого я багато настраждався і тілом і душею. На будівництво цього св. храму мною виключно знайдені кошти, і цією будовою я вгамував духовний голод новоміських прихожан, а сам із своєю нещасною сім'єю залишився голодним» [5]. Освячення церкви відбулось на третій день Пасхи 1910 року. Отже, храм є пам'яткою архітектури поч. ХХ століття. Першим його настоятелем став Модест Бендеровський, який за свою ревність був відзначений кількома церковними нагородами. Він також був законовчителем в Острозькій чоловічій гімназії та в III-му дивізіоні 32 артилерійської бригади, яка була розташована на Новому місті. Але його служіння у Воскресенській церкві продовжувалось лише рік. У 1911 р. священником храму став отець Мілій Рафальський, який прослужив до 1935 року. Він же був і викладачем Закону Божого в церковнопарафіяльній школі. Псаломщиком в ці роки був Агафангел Тучемський, а старостою – Присяжнюк. При церкві був створений чудовий аматорський хор. У січні 1935 р. отець Рафальський помер від того, що застудився, коли освячував воду на свято Богоявлення. Наступним батюшкою став Григорій Гобчанський, а церковним старостою – Василій Приходько. З початком Великої Вітчизняної війни, під час боїв за Острог в червні 1941 р., в церкві ховалось багато людей, щиро віруючи, що їх захистять і товсті стіни храму і, насамперед, сила Божої благодаті. Церква залишилась цілою, але снаряд влучив у парафіяльний дім, вибух зруйнував оселю священника і позбавив його одного ока.

Після Григорія Гобчанського, з середини 1960-х років, настоятелями храму були Лев Супрунович, Олександр Друзік, Михайл Рихліцький, Ростислав Трепачук, Владислав Бащук, Микола Деркач. Довгі роки прото-

дияконом служив Леонтій Юрчук, а після нього – його син Володимир. Парафіяни, як могли, підтримували свою церкву, але капітальних ремонтів храм не знав. Головною причиною того була політика радянського уряду, який був зацікавлений у атеїстичному вихованні населення, а не у відбудові і процвітанні церков. 26 жовтня 2005 р. в історії храму розпочались драматичні події, коли тодішній настоятель Ярослав Хаврук з купкою парафіян намагався передати церкву під юрисдикцію Київського патріархату. З жовтня 2005-го до липня 2007-го, парафіяни за допомогою віруючих з Богоявленського собору м. Острога, духовенства єпархії та безпосередньо Острозького благочиння, а також не байдужих християн усієї православної України, на чолі з правлячим архієреєм владикою Вар-

фоломієм, настоятелем, який згуртував навколо себе людей, благочинним Межиріцького монастиря – архімандритом Никонем, секретарем єпархії о. Іоанном та призначеним з грудня 2006 р. помічником о. Никона, нинішнім настоятелем, протоієреєм Віктором героїчно відстоювали свій храм, показавши приклад істинного християнського смирення і терпіння, коли цілий рік і вісім місяців богослужіння проводилось біля зачинених дверей, на подвір'ї храму. В липні 2007 р. за рішеннями обласних судів та Вищого адміністративного суду України церква була повернута православної громаді. Настоятелем був призначений священник Віктор Земляний. За три роки церковна громада та благодійники церкви доклали

чимало зусиль, щоб гідно підготувати храм до 100-річного ювілею. Був проведений капітальний ремонт храму, відреставрований і позолочений купол, упорядкована територія, встановлено дев'ять нових дзвонів. Чотири з них були подаровані в 2008 р. гетьманом Українського козацтва Сагайдаком Д. І., один дзвін подарувала родина Пустовіта Т. О., ще два дзвони – Корнійчук О. В. та Олішевський О. В., і ще два дзвони подарували в 2010 р. благодійники, імена яких не розголошуються. Оновлена і омолоджена церква стала справжньою окрасою нашого міста. Вона виглядає краще, ніж сто років назад і стоїть, неначе чарівна наречена, чекаючи гостей на своє свято.

Література

1. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии [Текст]: Т. II. Уезды Ровенский, Острожский и Дубенский. – Почаев: типография Почаево-Успенской лавры, 1889. – 1120 с. – С. 677-678.

2. Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. [Текст] / Т. Вихованець // Наукові записки: Серія «Історичні науки» [зб. наук. праць] / Національний університет «Острозька академія»; ред. кол.: І. Д. Пасічник, П. М. Кралюк, та ін. – Острог: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2008. – Вип. 13. – С. 160-170. – (Серія «Історичні науки»).

3. Kardaszewicz Stanisław. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga [Текст]: монографія / Stanisław Kardaszewicz. – Warszawa: Gebertner i Wolf; Krakow: Gebertner i spolka, 1913. – 290 с.

4. Близняк М. Метрична книга острозького новоміського Свято-Воскресенського храму як джерело з історії Острога / М. Близняк // Студентські наукові записки наукового товариства студентів та аспірантів ім. О. Оглобліна [зб. наук. праць] / Національний у-тет «Острозька академія», ред. кол. І. Д. Пасічник, П. М. Кралюк та ін. – Острог: Вид-во Національного у-ту «Острозька академія», 2002. – Вип. I. – С. 5 – 8. (Серія «Історія, історіографія, джерелознавство»).

5. Фотографія Свято-Воскресенського храму в м. Острозі 1913 р. з підписом священника Модеста Бендеровського. Фонди Державного історико-культурного заповідника м. Острога.